

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Давліканової Олени Борисівни на тему: «Розвиток менеджменту дуальної вищої освіти в Україні», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 073 – Менеджмент

1. Актуальність теми дослідження

Діджиталізація та глобалізація світового господарства обумовлює постійне підвищення динамічності трансформацій ринку праці. Сучасні технологічні виклики є причиною появи нових професій, зміни вимог роботодавців до кваліфікації та компетентностей найманих працівників, підвищення відповідності їх знань та навичок спеціалізації суб'єкта господарювання. Все це актуалізує необхідність удосконалення системи освіти передусім шляхом підвищення її практико-орієнтованості. У даному контексті механізми дуальної вищої освіти набувають все більшого поширення через впровадження різних моделей кооперації закладів вищої освіти з суб'єктами підприємництва.

Система вищої освіти в Україні характеризується фазою її модернізації з огляду на зростаючі вимоги до конкурентоспроможності закладів вищої освіти та забезпечення відповідності світовим прогресивним трендам. Відповідно, розвиток дуальної вищої освіти потребує вдосконалення системи її менеджменту на різних організаційно-адміністративних рівнях. Так, остаточно невирішеними на сьогодні залишаються завдання узгодження управлінських механізмів щодо підтримки дуальної вищої освіти на макrorівні; сприяння формуванню освітньо-виробничих кластерів на регіональному рівні, удосконалення комунікації між закладами вищої освіти та роботодавцями на мікрорівні, розвиток освітніх та управлінських технологій. Зазначене є підтвердженням актуальності теми дисертації, її відповідності сучасним умовам розвитку суспільства та держави, обумовило мету і завдання дослідження.

2. Найсуттєвіші результати дисертації, їх достовірність і новизна, значення для теорії та практики

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є комплексним науковим дослідженням, в якому запропоновано вирішення наукової проблеми, що полягає в розвитку науково-методичних засад та організаційних механізмів менеджменту дуальної вищої освіти в Україні.

У результаті проведеного дослідження дисертантом особисто сформульовано низку нових наукових положень і висновків. Зокрема:

вперше:

– розроблені методичні засади управління витратами підприємств, що є безпосередніми суб'єктами системи менеджменту дуальної вищої освіти, на основі класифікації та подальшого визначення обсягу витрат суб'єктів

господарювання спрямованих на навчання здобувача освіти із інтегрованою практичною підготовкою та інтегрованою професійною діяльністю;

удосконалено:

– концепцію розвитку системи менеджменту дуальної вищої освіти в Україні, яка враховує хронологію становлення даного процесу, формалізує певні етапи та узагальнює їх інтерференцію з етапами формування німецького патерну системи менеджменту дуальної вищої освіти. Це створює методичне підґрунтя для ідентифікації «історично-суспільні розриви, на основі якого спростовано гіпотезу про експорт німецького патерну системи менеджменту вищої освіти в український контекст;

– механізм моніторингу системи менеджменту дуальної вищої освіти в Україні, на основі запровадження трирівневої системи індикаторів контролю: на макрорівні – для Міністерства освіти і науки України, на мезорівні – для органів місцевого самоврядування та галузевих об'єднань роботодавців, на мікрорівні – для закладів вищої освіти та підприємств. Це дозволило формалізувати основні параметри поточного етапу формування вітчизняної системи менеджменту дуальної вищої освіти та сформулювати рекомендації по оптимізації управлінських механізмів дуальної форми здобуття освіти;

– методичні засади сценарного планування перспективного розвитку вітчизняної системи менеджменту дуальної вищої освіти, на основі теорії дифузії інновацій Басса та визначення ємності ринку дуальних освітніх послуг, що дозволило розрахувати коефіцієнт імітації інновації на базі результатів першого року запровадження дуальної форми здобуття освіти у закладах вищої освіти;

набули подальшого розвитку:

– теоретичні засади формування системи менеджменту дуальної вищої освіти, що побудовані за проектним принципом та узгоджують регуляторні й управлінські механізми на рівні міжгалузевої та міжвідомчої співпраці; співпраці в межах галузі освіти, між роботодавцями та їх асоціаціями в межах інших галузей; взаємодії закладів вищої освіти, підприємств-роботодавців та здобувачів освіти, структурно-функціональних трансформацій менеджменту закладу вищої освіти та підприємства при запровадженні дуальної форми здобуття освіти. Це дозволило визначити трансформаційний вектор змін у п'ятирічній ретроспективі за час формування українського патерну системи менеджменту дуальної вищої освіти;

– методичні засади цільових тригерів розвитку менеджменту дуальної вищої освіти в Україні, на основі ідентифікації «організаційно-управлінських розривів» між українським та німецьким патернами систем менеджменту дуальної вищої освіти з визначенням системи управлінських заходів по зближенню двох систем. Це дозволило визначити цільові показники на рівні менеджменту закладу вищої освіти та на рівні державних органів виконавчої влади.

Теоретичну основу дисертації становлять фундаментальні положення економічної теорії, теорій людського капіталу, проектного, фінансового,

стратегічного та операційного менеджменту, менеджменту організацій, управління соціально-економічними системами, теорії зацікавлених сторін, сучасних концепцій управління (поведінкової, адаптаційної та цільової орієнтації).

Для вирішення поставлених завдань використано такі методи дослідження як: індукція, дедукція, наукове узагальнення, бібліометричний аналіз (при уточненні понятійно-категоріального апарату МДВО), системно-структурний та контент-аналіз (при формуванні підходів до підрахунку витрат підприємства на навчання здобувача освіти для моделей дуальної вищої освіти із інтегрованою практичною підготовкою та із інтегрованою професійною діяльністю), порівняльно-історичний (ретроспективний та хронологічний) та компаративний методи аналізу (при визначенні хронології формування національних патернів систем МДВО Німеччини та України та їх інтерференції), метод групувань (при створенні системи індикаторів для моніторингу прогресу становлення системи МДВО в Україні), метод експертних оцінок (при класифікації стейкхолдерів за моделлю Менделоу й здійсненні суперпозиції основних стейкхолдерів МДВО в Україні в координатах «вплив/залученість» та визначенні траєкторії змін у п'ятирічній ретроспективі), метод прогнозування (при здійсненні сценарного планування перспективного розвитку вітчизняного патерну системи МДВО), метод опитування, аналізу та синтезу (при встановленні бенчмарків для розвитку системи дуальної вищої освіти в Україні).

Інформаційною та фактологічною базою дослідження є закони та нормативні документи України та ФРН, звітно-аналітичні дані Державної служби статистики України, статистичної служби ФРН, Федерального інституту професійної освіти, Європейського Союзу, Світового банку, звіти Міжнародної організації праці, результати авторського опитування закладів вищої освіти України щодо особливостей МДВО та результатів першого року впровадження пілотних проєктів організації навчання за дуальною формою здобуття освіти, результати наукових досліджень.

Обсяг узагальнених теоретичних та практичних матеріалів дозволяє стверджувати про достовірність та наукову обґрунтованість результатів виконаного дослідження.

Одержані результати дослідження становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес та можуть бути використані в:

- науковій діяльності – для розробки подальших напрямів удосконалення науково-методичних підходів щодо розвитку менеджменту дуальної вищої освіти в Україні;

- у діяльності державних органів влади, зокрема, Міністерства освіти і науки України при формуванні законодавчо-нормативної бази України для впровадження дуальної форми здобуття освіти, зокрема, Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, Закону України «Про освіту» (2017, № 2145-VIII зі змінами) та «Про вищу освіту» (2014, № 1556-VII зі змінами від 18.12.2019 № 392-IX), проєкту Типового положення про дуальну форму здобуття вищої та фахової передвищої освіти та типового

договору, реалізації наказу Міністерства освіти і науки України від 15 жовтня 2019 р. № 1296 «Щодо запровадження пілотного проекту у закладах фахової передвищої та вищої освіти з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти» (довідка № 1/11-6731 від 22.07.2019); Науково-методичного центру вищої та фахової передвищої освіти при забезпеченні виконання частини завдань Плану заходів з реалізації Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, розроблення методичних рекомендацій стейкхолдерами, проведення інформаційно-просвітницької кампанії (довідка №227 від 13.07.2020);

– у діяльності громадських організацій, зокрема ГО «Українська Асоціація Маркетингу» при наданні інформаційно-методичної підтримки членам асоціації, які забезпечують можливість здобувачам освіти навчатися за дуальною формою здобуття освіти за спеціальністю «Маркетолог» (довідка №15 від 04.02.2020

– у діяльності комерційних установ, зокрема в діяльність ПрАТ «ДТЕК Київські електромережі» при розробленні організаційно-методичного забезпечення підготовки здобувачів освіти в рамках запровадженої співпраці із закладами вищої освіти Київської області для підготовки здобувачів освіти за дуальною формою, які навчаються за спеціальністю 141 «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка» (довідка №01/1/07/18681 від 27.02.2020);

– у діяльності закладів вищої освіти, зокрема Житомирського національного агроекологічного університету при створенні в його структурі координаційного центру дуальної вищої освіти, формалізації розподілу прав та обов'язків сторін при встановленні співпраці із роботодавцями з метою створення умов для навчання за дуальною формою здобуття освіти за рядом спеціальностей (довідка №1177/01-17 від 24.07.20).

– освітньому процесі – під час проведення занять та підготовки навчально-методичної літератури з дисциплін «Державне та регіональне управління», «Управління персоналом», «Планування діяльності підприємства»; вони вже використовуються під час проведення занять із зазначених дисциплін у Сумському державному університеті (*Акт про впровадження результатів дисертаційної роботи у навчальний процес Сумського державного університету від 27 травня 2020 р.*).

3. Відповідність дисертації зазначеній спеціальності

Дисертація присвячена дослідженню вирішенню наукової проблеми розвитку теоретичних засад та практичних рекомендацій й удосконалення науково-методичних підходів щодо забезпечення організаційних механізмів менеджменту дуальної вищої освіти в Україні. Як за змістом завдань дослідження, так і за характером їх розв'язання та отриманими результатами дисертація на тему: «Розвиток менеджменту дуальної вищої освіти в Україні» повністю відповідає спеціальності 073 Менеджмент.

Крім того, дисертаційна робота Давліканової Олени Борисівни виконана у межах науково-дослідних тем Сумського державного університету «Конвергенція економічних та освітніх трансформацій у

цифровому суспільстві: моделювання впливу на регіональну та національну безпеку» (номер державної реєстрації: 0121U109553), «Реформування системи освіти впродовж життя в Україні для запобігання трудовій еміграції: коопетиційна модель інституційного партнерства» (номер державної реєстрації 0120U102001).

4. Кількість публікацій та повнота опублікування результатів дослідження

Основні результати дисертаційного дослідження опубліковано в 17 наукових працях загальним обсягом 14,31 друк. арк., з яких особисто авторці належить 6,96 друк. арк., серед яких: 2 підрозділи у колективних монографіях, 6 статей у наукових виданнях, що індексуються міжнародними науково-метричними базами (у тому числі 1 - у зарубіжному науковому виданні, 3 – у фахових наукових виданнях України категорії «Б», 1 – у фаховому виданні категорії «А», що індексується базою Web of Science); 3 аналітичних звіти за результатами реалізації експерименту відповідно до наказу МОН №1296 від 15.10.2019 року «Щодо запровадження пілотного проекту у закладах фахової передвищої та вищої освіти з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти»; 6 публікацій у збірниках тез доповідей на наукових конференціях. Це відповідає вимогам Наказу МОН «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук» від 23.09.2019 № 1220.

Монографії

1. Давліканова О.Б., Лилик І.В., Максименко О.Л. Дуальна освіта як інноваційна технологія забезпечення кадрового потенціалу національної економіки України. *Управління інноваційною складовою економічної безпеки*: монографія / за ред. Прокопенко О. В., Школи В. Ю., Щербаченко В. О. Суми : Триторія, 2017. Т. 2. С. 118-124. (0,23 друк. арк.). *Особистий внесок: обґрунтовано необхідність впровадження дуальної форми здобуття освіти в Україні, проаналізовано взаємозв'язок із розвитком кадрового потенціалу (0,11 друк. арк.)*. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/66707/7/Prokopenko_monograf_Tom_II.pdf.

2. Давліканова О.Б., Перезовова І. Дуальна форма здобуття освіти: передумови та практика впровадження в українському законодавчому полі. *Університет у сучасному суспільстві: місія, проблеми, виклики* : монографія / за заг. ред. Г. І. Калінічевої. Чернігів, 2019. С.110–136. (0,19 друк. арк.). *Особистий внесок: проаналізовано можливості адаптації німецького патерну дуальної вищої освіти до особливостей української системи освіти з огляду на вітчизняну нормативно-правову базу (0,09 друк. арк.)*. URL: <http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/bp/hs-files/hs-2019-7.pdf>

Публікації у зарубіжних наукових виданнях

3. The Ukrainian Employers' Experience of Introducing Dual Studies: The First-Year Results of the National Experiment / Buchynska O., Davlikanova O., Lylyk I., Hofstetter H. *Virtual Economics* (Index Copernicus and others). 2020.

№3(4). Р. 211-234. (0,25 друк. арк.). *Особистий внесок: досліджено мотивацію стейкхолдерів (роботодавців) та їх готовність до впровадження менеджменту дуальної вищої освіти, узагальнено основні результати першого року впровадження експерименту Міністерства освіти і науки України відповідно до наказу №1296 (0,14 друк. арк.). DOI: [https://doi.org/10.34021/ve.2020.03.04\(11\)](https://doi.org/10.34021/ve.2020.03.04(11))*

Публікації у наукових виданнях України

4. Васильєва Т.А., Давліканова О.Б. Сценарне планування перспективного розвитку вітчизняного патерну менеджменту дуальної вищої освіти. *Вісник Сумського Державного Університету. Серія «Економіка»* (Scientific Indexing Services, Google Scholar). Суми, 2020. №2'2020. С. 203-212. (0,59 друк. арк.). *Особистий внесок: удосконалено методичні засади сценарного планування перспективного розвитку вітчизняного патерну менеджменту дуальної вищої освіти, що базується на основі теорії дифузії інновацій Басса (0,39 друк. арк.). URL: https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/issues/2_2020/25.pdf.*

5. Vasylieva T., Davlikanova O. Formation of the Domestic Dual Studies Pattern and Superposition of Stakeholders. *Mechanism of Economic Regulation* (Index Copernicus and others). 2020. №4. Р. 36-57. (0,44 друк. арк.). *Особистий внесок: запропоновано класифікацію стейкхолдерів менеджменту дуальної вищої освіти в Україні за моделлю Менделоу, запропоновано трирівневу класифікацію стейкхолдерів відповідно до рівнів МДВО, здійснено суперпозицію основних стейкхолдерів в координатах «вплив/важливість» із траєкторією змін у п'ятирічній ретроспективі за час формування українського патерну менеджменту дуальної вищої освіти (0,32 друк. арк.). URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/83753/1/Vasylieva_mer_4_2020.pdf;jsessionid=50E5E652BEE0F365DF3261B16FF40CEC.*

6. Davlikanova O., Richter G. Introduction of Dual Education in Ukrainian Higher Educational Establishments and Approaches to Estimation of its Economic Benefits. *Business Ethics and Leadership* (Index Copernicus and others). 2017. Vol. 1. №4. (0,17 друк. арк.). *Особистий внесок: досліджено підходи до адаптації німецького патерну дуальної вищої освіти до національного контексту (0,08 друк. арк.). URL: http://armgpublishing.sumdu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/12/files/bel/issue4/Rayter-Davlikanova_BEL_4_2017.pdf.*

7. Davlikanova O., Hofstetter H. The «Duales Studium» Adaptation as an Innovation in Ukrainian Tertiary Education: Management Aspects and Results. *Marketing and Management of Innovations* (Web of Science and others). 2020. №3. Р. 208-221. (0,55 друк. арк.). *Особистий внесок: обґрунтовано необхідність впровадження менеджменту дуальної освіти саме на рівні вищої освіти, досліджено відмінності між німецьким на українським патернами дуальної вищої освіти (0,36 друк. арк.). DOI: <https://doi.org/10.21272/mmi.2020.3-15>*

8. The Ukraine-Based Employers' Awareness of Dual Studies and Willingness to Engage into the Implementation of Education Innovations /

Buchynska O., Davlikanova O., Hofstetter H., Lylyk L. *Business Ethics and Leadership* (Index Copernicus and others). 2020. №4(3). P. 137-144. (0,15 друк. арк.). *Особистий внесок: описано методологію вивчення готовності суб'єктів господарювання, що провадять свою діяльність в Україні, до запровадження менеджменту дуальної вищої освіти; проаналізовано фактори, що створюють перепони для розвитку мереж роботодавців у системі дуальної вищої освіти (0,05 друк. арк.). DOI: [https://doi.org/10.21272/bel.4\(3\).137-144.2020](https://doi.org/10.21272/bel.4(3).137-144.2020)*

Публікації в інших наукових виданнях:

9. Аналітичний звіт «Думки здобувачів про дуальну освіту» за результатами дослідження обізнаності здобувачів освіти про дуальну форму здобуття освіти та досвіду участі у пілотному проекті із її запровадження на рівні фахової передвищої та вищої освіти України / Бучинська О.В., Давліканова О.Б., Лилик І.В., Чайковська А.Б. Київ: Представництво Фонду ім.Фрідріха Еберта в Україні, 2020. 110 с. (2,52 друк. арк.). *Особистий внесок: на базі даних, зібраних в рамках кількісного та якісного дослідження, проаналізовано досвід здобувачів вищої освіти, які беруть участь у пілотному проекті із впровадження дуальної форми здобуття освіти, запровадженого Міністерством освіти і науки України; (0,9 друк. арк.). URL: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/17747.pdf>.*

10. Аналітичний звіт «Думки роботодавців про дуальну освіту» за результатами дослідження обізнаності роботодавців про дуальну форму здобуття освіти та досвіду участі у пілотному проекті із її запровадження на рівні фахової передвищої та вищої освіти України / Бучинська О.В., Давліканова О.Б., Лилик І.В., Чайковська А.Б. Київ: Представництво Фонду ім.Фрідріха Еберта в Україні, 2020. 100 с. (3,86 друк. арк.). *Особистий внесок: описано підходи до організації співпраці закладів вищої освіти та роботодавців в Україні з метою забезпечення підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти (1,23 друк. арк.). URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/11/10/Dualna_2_2%20edit%206-11.pdf.*

11. Давліканова О. Б., Іщенко Т. Д., Чайковська А. Б. Аналітичний звіт за результатами першого року проведення експерименту із запровадження пілотного проекту у закладах фахової передвищої та вищої освіти з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти відповідно до наказу МОН від 15.10.2019 № 1296 «Щодо запровадження пілотного проекту у закладах фахової передвищої та вищої освіти з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти». Київ, 2020. 96 с. (3,61 друк. арк.). *Особистий внесок: запропоновано методологію вивчення стану розвитку національного патерну менеджменту дуальної вищої освіти, визначено бенчмарки, проаналізовано поточний стан розвитку патерну МВДО в Україні, визначено основні перепони та розроблено рекомендації для основних стейкхолдерів – Міністерства освіти і науки України, роботодавців та їх об'єднань, закладів вищої освіти, здобувачів освіти тощо. (1,75 друк. арк.). URL:*

Тези доповідей на наукових конференціях

12. Давліканова О.Б., Васильєва Т.А. Пояснення до положення про дуальну форму здобуття вищої та фахової передвищої освіти. *Дуальна форма здобуття освіти як одна з моделей поліпшення якості підготовки фахівців для аграрного сектору економіки України*: зб. тез міжнар. наук.-практ. конф., 17 жовт. 2019 р. Київ : Наук.-метод. центр ВФПО, 2019. С. 15-33. (0,97 друк. арк.). *Особистий внесок: надано роз'яснення до деяких норм проекту Положення про дуальну форму здобуття освіти, запропонованого на громадське обговорення Міністерством освіти і науки України у 2019 році* (0,56 друк. арк.). URL: <https://nmc-vfpo.com/wp-content/uploads/2019/10/tezy-uchasnykiv-konferencziyi.pdf>.

13. Давліканова О.Б. Особливості впровадження дуальної освіти в Україні. *Науково-дослідні розробки: сучасні вимоги, оцінка ефективності, комерціалізація*: матеріали круглого столу, 13-15 берез. 2019 р. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2019. С. 94-96. (0,14 друк. арк.).

14. Давліканова О.Б. Перешкоди запровадженню в національному контексті дуальної форми здобуття освіти як інструменту підготовки конкурентоспроможної та затребуваної робочої сили. *Освіта, перспективи зайнятості та стійкість ринків праці*: зб. тез міжнар. наук.-практ. конф. 17 груд. 2020 р. Київ : ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», 2021. С. 21-25. (0,13 друк. арк.). URL: <http://ief.org.ua/docs/scc/18.pdf>.

15. Давліканова О.Б. Пропозиції до проекту Стратегії розвитку вищої освіти України на період 2021–2031 років щодо розвитку дуальної освіти. *Дуальна форма здобуття освіти: успіхи та проблеми першого року запровадження пілотного проекту у закладах фахової передвищої освіти України*: зб. тез міжнар. наук.-практ. конф. 22 жовт. 2020 р. Київ : Наук.-метод. центр ВФПО, 2020. С. 9-11. (0,15 друк. арк.). URL: <https://nmc-vfpo.com/wp-content/uploads/2020/11/zbirnyk-materialiv-22.10.2020.pdf>.

16. Давліканова О.Б. Проблемні аспекти адаптації досвіду Німеччини для впровадження дуальної форми здобуття освіти в Україні на прикладі найбільшого приватного закладу дуальної вищої освіти ФРН Nordakademie. *Маркетинг як основа формування стратегії соціально-економічного розвитку прикордонного регіону*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 11-12 листоп. 2020 р. Чернівці : Технодрук, 2020. С. 209-213. (0,25 друк. арк.). URL: http://www.chtei-knteu.cv.ua/ua/content/download/konf_11_12_11_2020.pdf.

17. Давліканова О.Б. Упровадження дуальної форми здобуття освіти: імплементація vs імітація. *Актуальні проблеми технологічної і професійної освіти*: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. 14 трав. 2020 р. Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2020. С. 129-131. (0,11 друк. арк.). URL: http://tpgnpu.ho.ua/images/my_images/doc_pdf/vidavnictvo/mkonf_2020.pdf.

5. Висновок

Вважати, що подана дисертація Давліканової Олени Борисівни на тему: «Розвиток менеджменту дуальної вищої освіти в Україні» за своїм науковим рівнем, актуальністю виконаних досліджень, практичним значенням, обсягом і оформленням повністю відповідає вимогам передбачених п. 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії від 06.03.2019 року щодо дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 073 Менеджмент.

Рецензенти:

Перший проректор
Сумського державного університету
доктор економічних наук, професор

С.В. Леонов

Завідувачка кафедри управління імені Олега Балацького
Сумського державного університету,
докторка економічних наук, доцентка

Г. О. Швіндіна

